

EWA STOMPOR-CHRZAN, KAROLINA SĄDEK

Katedra Agroekologii, Wydział Biologiczno-Rolniczy
Uniwersytet Rzeszowski, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów
e-mail: estompor@univ.rzeszow.pl

DRZEW EGZOTYCZNE NA TERENIE PARKU W ŁAŃCUCIE CZ. II. WALORY DEKORACYJNE DRZEW

W pracy przedstawiono walory dekoracyjne wybranych gatunków drzew: milorzębu dwuklapowego, tulipanowca amerykańskiego, platana klonolistnego, lipy krymskiej, magnolii Soulange'a, magnolii japońskiej, magnolii purpurowej odm. czarna, choiny kanadyjskiej, świerka kłującego odm. sina, kasztanowca pospolitego, klonu jesionolistnego odm. odeska, oliwnika wąskolistnego. Cechy plastyczne drzew egzotycznych rosnących w Parku Zamkowym oceniono na podstawie pokroju drzew, kształtu i barwy liści, barwy kwiatów i owoców, oraz faktury kory.

Słowa kluczowe: drzewa egzotyczne, walory dekoracyjne, pokrój, liście, kora, kwiaty, owoce

I. WSTĘP

Główny tworzywem roślinnym stosowanym w zabytkowych kompozycjach ogrodowych jest dendroflora. Reprezentuje ona twór natury, której cechy plastyczne, takie jak: wielkość, kształt bryły, struktura budowy, ulistnienie, barwa itp. uwarunkowane są dziedzicznie i wynikają z właściwości danego rodzaju, gatunku, odmiany rośliny [4,5]. Drzewa występujące jako grupy albo jako pojedyncze egzemplarze oraz ich bogactwo form, kształtują plastyczny obraz układów wewnątrz parkowych [2,8].

Osobliwości Parku Zamkowego w Łańcucie, wśród których występują cenne, pomnikowe gatunki drzew egzotycznych, posiadają bogate walory dekoracyjne. Ich cechy plastyczne, podkreślające piękno tych drzew, przedstawiono w niniejszej pracy.

II. MATERIAŁ I METODY

W oparciu o podział na sektory Parku Zamkowego w Łańcucie i przedstawioną we wcześniejszej publikacji [7] lokalizację drzew egzotycznych w tych sektorach, w okresie wiosenno-letnim i jesiennym, przeprowadzono ocenę walorów dekoracyjnych wybranych gatunków drzew: milorzębu dwuklapowego (*Ginkgo biloba* L.), tulipanowca amerykańskiego (*Liriodendron tulipifera* L.), platana klonolistnego (*Platanus x hispanica* Mill. ex Munchh.

*Pracę recenzował: prof. dr hab. Krzysztof Kasprzak, Wyższa Szkoła Handlu i Usług, Poznań

'Acerifolia'), lipy krymskiej (*Tilia 'Euchlora' (T.x euchlora K.Koch)*), magnolii Soulange'a (*Magnolia x soulangeana Soul.-Bod.*), magnolii japońskiej (*Magnolia kobus DC.*), magnolii purpurowej odm. czarna (*Magnolia liliiflora Desr.'Nigra'*), choiny kanadyjskiej (*Tsuga canadensis (L.)Carriere*), świerka kłującego odm. sina (*Picea pungens Engelm.'Glauca'(f.glauca Beissn.)*), kasztanowca pospolitego (*Aesculus hippocastanum L.*), klonu jesionolistnego odm. odeska (*Acer negundo L.'Odessanum'*), oliwnika wąskolistnego (*Elaeagnus angustifolia L.*).

Cechy plastyczne drzew egzotycznych rosnących w Parku Zamkowym oceniono na podstawie pokroju drzew, kształtu i barwy liści, barwy kwiatów i owoców, oraz faktury kory [6]. Wymiary wybranych gatunków drzew podano na podstawie Inwentaryzacji Zieleni Założenia Pałacowo – Parkowego [3]. Zamieszczone w pracy fotografie wykonała K. Sądek.

III. WYNIKI

Park łańcucki słynie z bogactwa gatunków drzew obcego pochodzenia, wśród których roszą cenne egzemplarze z czasów Księżnej Izabelli Lubomirskiej.

Obecnie na terenie parku rośnie 25 gatunków drzew egzotycznych, wśród których najstarsze egzemplarze występują Ogrodzie Wewnętrznym. Są to: miłorząb dwuklapowy – (203 lata) rosnący od południowo-wschodniej strony Zamku, sosna wejmutka – (183 lata) rosnąca przed Zamkiem od strony zachodniej i platan klonolistny na dziedzińcu gospodarczym – (213 lat) [3, 7]. Jednak z roku na rok, pomimo prowadzonych regularnie prac pielęgnacyjnych, stan starodrzewia maleje, o czym świadczą usunięte po 1972 r. drzewa egzotyczne np. orzech szary i czarny [3].

Wybrane gatunki drzew: miłorząb dwuklapowy (*Ginkgo biloba L.*), tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera L.*), platan klonolistny (*Platanus x hispanica Mill. ex Munchh. 'Acerifolia'*), lipa krymska (*Tilia 'Euchlora' (T.x euchlora K.Koch)*), magnolia Soulange'a (*Magnolia x soulangeana Soul.-Bod.*), magnolia japońska (*Magnolia kobus DC.*), magnolia purpurowa odm. czarna (*Magnolia liliiflora Desr.'Nigra'*), choina kanadyjska (*Tsuga canadensis (L.)Carriere*), świerk kłujący odm. sina (*Picea pungens Engelm.'Glauca'(f.glauca Beissn.)*), kasztanowiec pospolity (*Aesculus hippocastanum L.*), klon jesionolistny odm. odeska (*Acer negundo L.'Odessanum'*), oliwnik wąskolistny (*Elaeagnus angustifolia L.*) - charakteryzowały się szczególnymi cechami plastycznymi, wyjątkowymi dla każdego gatunku jak: wielkością danego gatunku, pokrojem, korą, ulistnieniem, kwiatami i owocami.

Wielkość i pokrój

Każde drzewo tworzy charakterystyczną dla danego gatunku i odmiany koronę. Jej kształt zależy od właściwości genetycznych, wieku i warunków wzrostu. Pełny kształt korony drzewa osiąga w dojrzałym wieku, ale z upływem lat ich kształt ulega zmianie. Zmienność kształtów koron zalicza się do cech struktury zewnętrznej. Najczęściej spotyka się formę: kulistą, kopulastą, szerokojajowatą, jajowatą, regularną, kolumnową, szerokostózkową, zwisłą i podwójnie zwisłą [2,5]. W łańcuckim parku uwagę zwracając okazałe, bardzo wysokie drzewa, mające ponad 20 m, a nawet ponad 30 m, takie jak: platan klonolistny – 35 m (fot. 1A), miłorząb dwuklapowy - 20 m (fot. 1B), tulipanowiec amerykański (25 m), kasztanowiec pospolity (27 m). Ich korony miały kształt kopulasty z przejrzystym układem, za wyjątkiem kasztanowca, którego układ korony był gęsty. Pozostałe gatunki były niższe, o gęstym rzadziej luźnym układzie korony i o stożkowatym (fot. 1 C,D) lub kopulastym kształcie.

A **B** **C** **D**

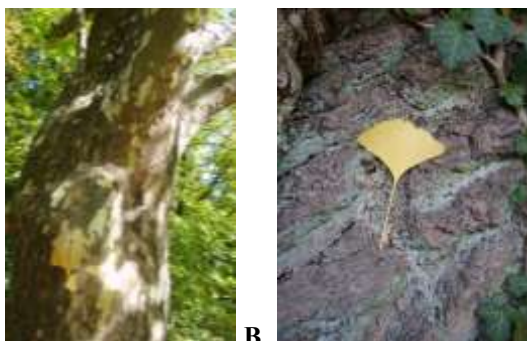
Fot. 1. Pokrój: A/ platana klonolistnego, B/ miłorzębu dwuklapowego, C/ świerka kłującego, D/ choiny kanadyjskiej

Fig. 1. Architecture of: A/ London plane tree, B/ maidenhair tree, C/ blue spruce, D/ Canadian hemlock

Kora

U dużych drzew bardzo wyraźne i dominujące znaczenie plastyczno-dekoracyjne ma również powierzchnia pni i konarów, czyli określona jakość i barwa kory [1].

Najefektowniejszą korę, łuszczącą się i odsłaniającą kremowe, oliwkowe bądź cynamonowobrązowe warstwy posiada platan klonolistny (fot. 2A). Interesująca jest również pofałdowana i popękana szara kora miłorzębu dwuklapowego (fot. 2B), bruzdkowana – tulipanowca amerykańskiego, podłużnie poślōbiona – oliwnika wąskolistnego, brunatnoszara, łuszcząca się u starszych okazów – kora kasztanowca pospolitego.

A

B

Fot. 2. A / Kora platana klonolistnego, B/ Liść i kora miłorzębu dwuklapowego
Fig. 2 – A/ the ash maple's bark, B/ the maidenhair tree's leaf and bark

Ulistnienie i barwy

Największe znaczenie plastyczne w tworzeniu struktury powierzchni drzew mają liście; ich wielkość, kształt, jakość powierzchni, sposób ułożenia itp. Przyczyniają się do bardzo różnicowanego wyglądu zewnętrznego różnych gatunków drzew [1].

Oryginalny i niepowtarzalny kształt mają liście: miłorzębu dwuklapowego (wachlarzowate – fot. 2B) i tulipanowca amerykańskiego (duże z czterema kłapami – fot. 7). Dekoracyjne są również liście platana klonolistnego (fot. 3B), kształtem podobne do liści klonu (fot. 3A) oraz dłoniasto złożone z siedmiu listków o piłkowanych brzegach liście kasztanowca pospolitego. Wyjątkowe liście o kształcie lancetowatym i zabarwieniu srebrzystym posiada oliwnik wąskolistny (fot. 3C) a także lipa krymska, której liście są gładkie i błyszczące.

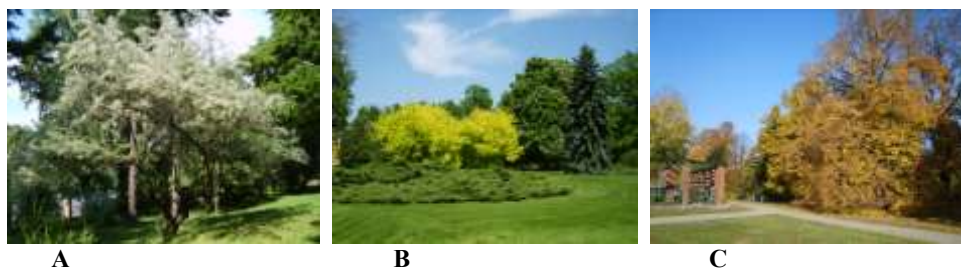

Fot. 3. Liście: A/ tulipanowca amerykańskiego jesienią, B/ platana klonolistnego, C/ oliwnika wąskolistnego
 Fig. 3. Leaves of A/ yellow poplar in fall, B/ London plane, C/ oleaster

Jedną z podstawowych cech wyrazu plastycznego drzew jest zmienność barw zależna od pory roku. Na powstawanie i natężenie barwy ma wpływ: temperatura, światło, nawożenie, obecność metali itp., natomiast przebieg powstawania barwników jest cechą związaną z genotypem rośliny [5].

Dominującą barwą liści i igieł jest barwa zielona. Początkowo wiosną młode liście drzew są jasnozielone, z różnymi odcieniami, ale w miarę ich rozwoju i starzenia się, latem są ciemnozielone i mało zróżnicowane dla większości drzew, a jesienią przechodzą w bogatą gamę brązu, złota i czerwieni [1, 8].

Istnieją jednak gatunki roślinności drzewiastej, które w okresie lata ożywiają swoją barwą kompozycje roślinne w parkach. Do takich zaliczany jest oliwnik wąskolistny o liściach srebrzystych (fot. 4A) rosnący w Ogrodzie Zewnętrznym i klon jesionolistny rozpościerający się od północy, koło rzeźby św. Huberta w Ogrodzie Wewnętrznym (fot. 4B).

Fot. 4. A/ oliwnik wąskolistny, B/ klon jesionolistny, C/ lipa krymska
 Fig. 4. A/ oleaster, B/ ash maple, C/ Crimean linden

Przejście z okresu letniego do jesieni zaznacza się żółknięciem liści. Jesienią Park Zamkowy rozświetlają złociste liście miłorzębu dwuklapowego (fot. 1B), platana klonolistnego (fot. 1A), lipy krymskiej (fot. 4C), tulipanowca amerykańskiego (fot. 3A), kasztanowca pospolitego i magnolii.

Kwiaty i owoce

Dodatkowym zjawiskiem plastycznym dotyczącym struktury zewnętrznej drzew jest pojawianie się kwiatów lub owoców. Ma ono jednak mniejsze znaczenie w kompozycjach

ze względu na stosunkowo niewielką trwałość kwitnienia lub utrzymywania się owoców. Jednak efekt dekoracyjny kwitnącego drzewa, choć jest krótkotrwały, to może być bardzo silny i niepowtarzalny [1, 2].

W Ogrodzie Wewnętrznym i Zewnętrznym pojawiają się wczesną wiosną piękne i efektowne kwiaty magnolii Soulange'a (fot. 5B), magnolii japońskiej (fot. 5A) i magnolii purpurowej odm. czarna (fot. 5C), które zachwycają przechodniów nie tylko swoim kształtem, ale także i zapachem. Dekoracyjne i okazałe są także kwiaty tulipanowca amerykańskiego (fot. 6A) oraz białe kwiaty kasztanowca pospolitego (fot. 6B).

A

B

C

Fot. 5. Kwiaty magnolii: A/ japońskiej, B/ Soulange'a, C/ purpurowej

Fig. 5. *Magnolia's flowers: A/ Japanese magnolia, B/ Soulange magnolia, C/ purple magnolia*

A

B

Fot. 6. Kwiat: A/ tulipanowca amerykańskiego, B/ kasztanowca pospolitego

Fig. 6. *Flower of A / yellow poplar, B/ horse chestnut*

Jesienią zaś niektóre drzewa egzotyczne zdobią swoje korony oryginalnymi owocami. Ze względu na dekoracyjność owoców, w parku cenne są: platan klonolistny, kasztanowiec pospolity, klon jesionolistny oraz choina kanadyjska.

IV. PODSUMOWANIE

Dzięki dobrze utrzymanej dendroflorze egzotycznej, Park w Łańcucie jest jednym z najważniejszych miejsc, gdzie możemy podziwiać gatunki obcego pochodzenia. Dominują wśród nich drzewa liściaste, zwłaszcza kasztanowiec pospolity. Jednak nie brakuje tu osobliwości takich jak: miłorząb dwukłapowy, platan klonolistny, lipa krymska czy oliwnik wąskolistny, a wśród drzew iglastych: sosna wejmutka, świerk kłujący i choina kanadyjska [7]. Wyjątkowe cechy plastyczne tych drzew odbierane są przez każdego człowieka indywidualnie. Przyciągają wzrok każdego obserwatora, dostarczają wielu estetycznych wrażeń, wzbudzają zachwyt i podziw, a oddziałując na odbiorcę kształtują w nim piękno natury, natomiast wśród młodzieży rozbudzają zainteresowanie starymi drzewami parkowymi.

V. LITERATURA

1. Bartosiewicz A., Sieroniak M.: Pielęgnowanie drzew ozdobnych. PWRiL. Warszawa. 1976.
2. Haber Z., Urbański P.: Kształtowanie terenów zieleni z elementami ekologii. Wyd. AR. Poznań. 2005.
3. Lisowska M., Marconi-Betke A.: Park Zamkowy w Łańcucie – Inwentaryzacja zieleni całości założenia. Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu. Narodowa Instytucja Kultury. Warszawa. 2000.
4. Majdecki L.: Historia ogrodów. T.I. Wyd. Naukowe PWN. s.12-13. 2007.
5. Rokosza J.: Barwa i pokrój wybranych roślin drzewiastych. [w:] Rysunek odręczny dla architektów krajobrazu. Wyd. SGGW. Warszawa. s.139-196. 2003.
6. Seneta W., Dolatowski J.: Dendrologia. Wyd. Naukowe PWN. Warszawa. 2003.
7. Stompor-Crzan E., Sądek K.: Drzewa egzotyczne na terenie parku w Łańcucie. Cz. I. Historia Ogrodu Zamkowego i lokalizacja drzew. Zesz. Nauk. Poł.-Wsch. Oddz. PTIE i PTG Oddz. w Rzeszowie. Z. 10. s. 115-124.2008.
8. Wośko L.: Barwa tworzywa roślinnego. [w:] Materiały i studia. Studia do zagadnień kompozycji i tworzywa roślinnego w architekturze. PWN. Warszawa. s.153-157. 1968.

EXOTIC TREES IN THE PARK IN ŁAŃCUT PART II. DECORATIVE QUALITIES OF TREES

Summary

Decorative values of maidenhair tree, yellow poplar, London plane tree, Crimean linden, Soulange magnolia, purple magnolia, Canadian hemlock, blue spruce (var. 'glauca'), horse chestnut, ash maple 'odessanum,' and oleaster were assessed. The evaluation of aesthetic characteristics of exotic trees in the Palace Park was based on tree architecture, shape and color of leaves, flowers and fruits, as well as the bark texture.

Key words: exotic trees, decorative qualities, tree architecture, leaves, bark, flowers, fruits